VIKIPEEDIA

Hindi keel

Hindi keel on peamiselt India kesk- ja põhjaosas räägitav indoeuroopa keelkonna indoiraani harusse kuuluv india keel.

Hindi keelele väga lähedane on Pakistanis räägitav urdu keel. Hindi ja urdu keelt räägib emakeelena 500–680 miljonit inimest, millega see on hiina keele järel suuruselt teise kõnelejaskonnaga keel. Teise keelena räägib hindi keelt 120–225 miljonit inimest. 2001. aasta rahvaloenduse andmeil rääkis 41% India elanikest hindi keelt või mõnda sellele väga lähedast keelevarianti. Hindi keel on India riigikeel. Regionaalkeele staatus on sellel veel Fidžil, Mauritiusel, Guyanas ja Surinames.

Hindi keelt kirjutatakse devanaagaris. Nii hindi kui ka urdu kirjakeel tuginevad *khariboli* murdele, kuid hindi keeles on rohkem sanskriti laene ja urdu keeles pärsia keele laene. Hindi keele lähedased sugulaskeeled, mida mõnikord ka hindi keele murreteks peetakse, on bhodžpuri keel, magahi keel ja maithili keel, mille ühisnimetuseks on bihaari keel.

hindi keel (हिन्दी hindī)	
Kõneldakse	Indias
Piirkonnad	Lõuna-Aasia
Kokku kõnelejaid	370 miljonit emakeelena, 155 miljonit teise keelena
Keelesugulus	indoeuroopa keeled indoiraani keeled india keeled **hindi keel**
Ametlik staatus	
Ametlik keel	India
Keelekoodid	
ISO 639-1	hi
ISO 639-2	hin

Hindi keele leviala

Sisukord

Fonoloogia
- Konsonandid
- Vokaalid

Morfoloogia
- Nimisõnad
- Omadussõnad
  - Võrdlusastmed
- Tegusõnad
- Arvsõnad

Vaata ka

Välislingid

Fonoloogia

Pikemalt artiklis Hindi-urdu fonoloogia

Konsonandid

	Bilabiaalne		Labiodentaalne		Dentaal/ Alveolaarne		Retrofleksne		Postalveolaarne/ Palataalne		Velaarne		Glotaalne	
Nasaal	m				n		(ɳ)							
Klusiil	p pʰ	b bʰ			t̪ t̪ʰ	d̪ d̪ʰ	ʈ ʈʰ	ɖ ɖʰ			k kʰ	g gʰ		
Afrikaat									tʃ tʃʰ	dʒ dʒʰ				
Frikatiiv			f		s	z			ʃ					ɦ
Flap					ɾ		(ɽ) (ɽʰ)							
Aproksimant			ʋ		l				j					

Vokaalid

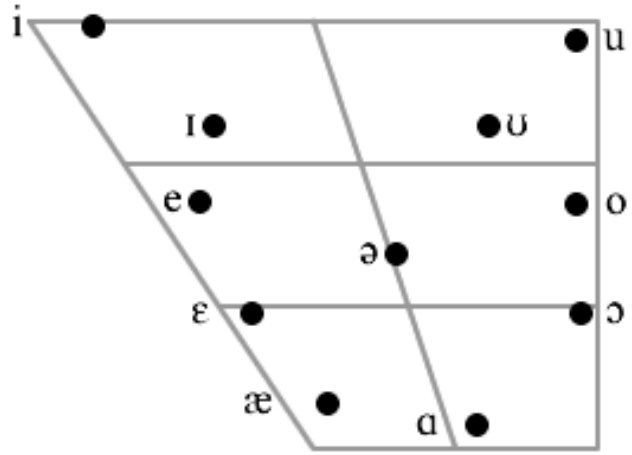

Morfoloogia

Nimisõnad

Nimisõnad jaotuvad kahte grammatilisse sukku (maskuliin ja feminiin) ja neil on kaks arvu (ainsus ja mitmus) ja kolm käänet (nimetav, obliikvakääne ja vokatiiv). Nimisõnad jaotuvad kahte muutetüüpi, I ja II ehk markeeritud ja markeerimata tüüp. Esimese tüübi nimisõnadel on iseloomulikud muutelõpud ainsuse nimetavas, teise tüübi nimisõnadel need puuduvad.

Lisaks sünteetilistele käänetele on hindi keeles postpositsioonidega väljendatavad analüütilised käänded, nt genitiiv, daativ, ablatiiv ja ergatiiv.

		Ainsus		Mitmus		
		Nim.	Obl.	Nim.	Obl.	Vok.
Mask.	**I**	*-ā*	*-e*		*-õ*	*-o*
	II				*+õ*	*+o*
Fem.	**I**	*-ī*, *-i*, *-iyā*		*-iyã*	*-iyõ*	*-iyo*
	II			*+ẽ*	*+õ*	*+o*

Omadussõnad

Omadussõnad võib jagada käänduvateks ja muutumatuteks. Käänduvad omadussõnad ühilduvad soos, arvus ja käändes nimisõnaga, mille juurde nad käivad. Omadussõnade muutelõpud on vastavate nimisõnade muutelõppudega sarnased, kuid tugevalt lihtsustunud:

		Ainsuse nim.	Muud
Käänd.	**Mask.**	*-ā*	*-e*
	Fem.	*-ī*	
Muutumatud			

Muutumatud omadussõnad ei muutu üldse ja võivad lõppeda nii vokaali kui konsonandiga.

- Käänduvate omadussõnade näited: *baṛā* "suur", *choṭā* "väike", *moṭā* "paks", *acchā* "hea", *burā* "halb", *kālā* "must", *ṭhaṇḍā* "külm".
- Muutumatute omadussõnade näited: *xarāb* "halb", *sāf* "puhas", *bhārī* "raske", *murdā* "surnud", *sundar* "ilus", *pāgal* "hull", *lāl* "punane".

Käänduv omadussõna *baṛā* "suur" täiendina

		Ains.		Mitm.		
		Nim.	**Obl.**	**Nim.**	**Obl.**	**Vok.**
M	**I**	*baṛā laṛkā* *baṛā kuã*	*baṛe laṛke* *baṛe kuẽ*		*baṛe laṛkõ* *baṛe kuõ*	*baṛe laṛko*
	II	*baṛā seb* *baṛā pitā* *baṛā cākū* *baṛā ādmī* *baṛā mitra*	*baṛe seb* *baṛe pitā* *baṛe cākū* *baṛe ādmī* *baṛe mitra*		*baṛe sebõ* *baṛe pitāõ* *baṛe cākuõ* *baṛe ādmiyõ* *baṛe mitrõ*	*baṛe pitāo* *baṛe ādmiyo* *baṛe mitro*
F	**I**	*baṛī laṛkī* *baṛī śakti* *baṛī ciṛiyā*		*baṛī laṛkiyã* *baṛī śaktiyã* *baṛī ciṛiyã*	*baṛī laṛkiyõ* *baṛī śaktiyõ* *baṛī ciṛiyõ*	*baṛī laṛkiyo*
	II	*baṛī kitāb* *baṛī bhāṣā* *baṛī aurat*		*baṛī kitābẽ* *baṛī bhāṣāẽ* *baṛī aurtẽ*	*baṛī kitābõ* *baṛī bhāṣāõ* *baṛī aurtõ*	*baṛī aurto*

Muutumatu omadussõna *xarāb* "halb" täiendina

		Ains.		Mitm.		
		Nim.	**Obl.**	**Nim.**	**Obl.**	**Vok.**
M	**I**	*xarāb laṛkā* *xarāb kuã*	*xarāb laṛke* *xarāb kuẽ*		*xarāb laṛkõ* *xarāb kuõ*	*xarāb laṛko*
	II	*xarāb seb* *xarāb pitā* *xarāb cākū* *xarāb ādmī* *xarāb mitra*			*xarāb sebõ* *xarāb pitāõ* *xarāb cākuõ* *xarāb ādmiyõ* *xarāb mitrõ*	*xarāb pitāo* *xarāb ādmiyo* *xarāb mitro*
F	**I**	*xarāb laṛkī* *xarāb śakti* *xarāb ciṛiyā*		*xarāb laṛkiyã* *xarāb śaktiyã* *xarāb ciṛiyã*	*xarāb laṛkiyõ* *xarāb śaktiyõ* *xarāb ciṛiyõ*	*xarāb laṛkiyo*
	II	*xarāb kitāb* *xarāb bhāṣā* *xarāb aurat*		*xarāb kitābẽ* *xarāb bhāṣāẽ* *xarāb aurtẽ*	*xarāb kitābõ* *xarāb bhāṣāõ* *xarāb aurtõ*	*xarāb aurto*

- *laṛkā "poiss", kuẽ "kaev", seb "õun", pitā "isa", cākū "taskunuga", ādmī "mees" , mitra "sõber", laṛkī "tüdruk", śakti "jõud", ciṛiyā "lind", kitāb "raamat", aurat "naine", bhāṣā "keel".*

Kõiki omadussõnu saab kasutada atributiivselt (täiendina), predikatiivselt või substantiivselt.

Võrdlusastmed

Võrdlus moodustatakse sõnade "kui" (postpositsioon *se*), "rohkem" (*aur*, *zyādā*) ja "vähem" (*kam*) abil. Sõna tähendusega "rohkem" ei ole võrdlusel kohustuslik.

Hindi-urdu	Sõna-sõnalt	Tähendus
Gītā Gautam se lambī hai	Gita on pikk kui Gautam	Gita on pikem kui Gautam
Gītā Gautam se aur lambī hai	Gita on rohkem pikk kui Gautam	
Gītā Gautam se kam lambī hai	Gita on vähem pikk kui Gautam	Gita on lühem kui Gautam

Võrdlusobjekti puudumisel:

Hindi-urdu	Sõna-sõnalt	Tähendus
zyādā baṛā chokrā	Rohkem suur noormees	Suurem noormees
chokrā zyādā baṛā hai	Noormees rohkem suur on	Noormees on suurem

Ülivõrre moodustatakse võrdluses sõnaga "kõik" (*sab*).

Hindi-urdu	Sõna-sõnalt	Tähendus
sabse sāf kamrā	Puhas kui kõik tuba	Kõige puhtam tuba
kamrā sabse sāf hai	Tuba puhas kui kõik on	(See) tuba on kõige puhtam

Tegusõnad

Hindi keele tegusõna eristab kolme ajavormi: olevik, minevik ja tulevik ning kolme aspekti: perfektiivne, habituaalne ja progressiivne.

Finiitsed vormid moodustatakse verbi *honā* 'olema' vormide lisamisel tegusõna oleviku kesksõnale. Oleviku kesksõna ühildub subjektiga arvus ja soos.

```
Meessoost subjekt                Naissoost subjekt
mãi  kartā hũ     "mina teen"    mãi  kartī hũ    "mina teen"
tū   kartā hai    "sina teed"    tū   kartī hai    "sina teed"
yah  kartā hai    "tema teeb"    yah  kartī hai    "tema teeb"
hum  karte hãi    "meie teeme"   hum  kartī hãi    "meie teeme"
tum  karte ho     "teie teete"   tum  kartī ho     "teie teete"
ye   karte hãi    "nad teevad"   ye   kartī hãi    "nad teevad"
```

Arvsõnad

Arvsõnad on hindi keeles muutumatud. Arvsõnad 11 kuni 99 on ebareeglipärased.

```
 0  śūnya     10  das          20  bīs         30  tīs
 1  ek        11  gyārah       21  ikkīs       31  iktīs
 2  do        12  bārah        22  bāīs        32  battīs
 3  tīn       13  terah        23  teīs        33  tãitīs
 4  cār       14  caudah       24  caubīs      34  cautīs
 5  pā~c      15  pãdrah       25  paccīs      35  pãitīs
 6  chah      16  solah        26  chabbīs     36  chattīs
 7  sāt       17  sattrah      27  sattāīs     37  sãitīs
 8  āṭh       18  aṭ(ṭ)hārah   28  aṭ(ṭ)hāīs   38  aṛtīs
 9  nau       19  unnīs        29  untīs       39  untālīs
```

40	cālīs	50	pacās	60	sāṭh	70	sattar
41	iktālīs	51	ikyāvan	61	iksaṭh	71	ikahattar
42	bayālīs	52	bāvan	62	bāsaṭh	72	bahattar
43	tāitālīs	53	tirpan	63	tirsaṭh	73	tihattar
44	cauvālīs	54	cauvan	64	cāusaṭh	74	cauhattar
45	pāitālīs	55	pacpan	65	pāisaṭh	75	pacahattar
46	chiyālīs	56	chappan	66	chiyāsaṭh	76	chihattar
47	sāitālīs	57	sattāvan	67	saṛsaṭh	77	satahattar
48	aṛtālīs	58	aṭṭhāvan	68	aṛsaṭh	78	aṭhahattar
49	uncās	59	unsaṭh	69	unhattar	79	unāsī

80	assī	90	nabbe	100	(ek) sau
81	ikyāsī	91	ikyānave	101	ek sau ek
82	bayāsī	92	bānave	110	ek sau das
83	tirāsī	93	tirānave	...	
84	caurāsī	94	caurānave	1000	(ek) hazār
85	pacāsī	95	pacānave	2000	do hazār
86	chiyāsī	96	chiyānave	...	
87	satāsī	97	sattānave	100 000	ek lākh
88	aṭhāsī	98	aṭṭhānave	10 000 000	ek kroṛ
89	navāsī	99	ninyānave	100 000 000	ek arab

Vaata ka

- Hindi kirjandus

Välislingid

Hindikeelne Vikipeedia

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Hindi_keel&oldid=5388978"

Selle lehekülje viimane muutmine: 20:40, 12. juuli 2019.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.